

Marzenna Czarnocka

Rozwiązania metodyczne i organizacyjne na różnych etapach edukacyjnych w pracy z klasą zróżnicowaną pod względem potrzeb uczniów

Marzenna Czarnocka

Rozwiązania metodyczne i organizacyjne na różnych etapach edukacyjnych w pracy z klasą zróżnicowaną pod względem potrzeb uczniów

**Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa**

Konsultacja merytoryczna
i w zakresie WCAG
Katarzyna Nowakowska
Eksperci Wydziału Edukacji Włączającej

Redakcja i korekta
Marzena Odzimek-Jarosińska
Karolina Strugińska

Projekt okładki, layout
Wojciech Romerowicz

Redakcja techniczna i skład
Barbara Jechalska

Fotografia na okładce: © sereznij / Bank zdjęć Photogenica

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa 2022–2024
Wydanie I

Stan prawny na 1 września 2024 r.

ISBN 978-83-66830-96-7
ISBN 978-83-66830-92-9 (moduł VII: *Poradnik dla dyrektorów i pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych*)

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji
Creative Commons Uznanie Autorstwa – Użycie Niekommercyjne (CC BY-NC 4.0)

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
www.ore.edu.pl

Spis treści

I. Przyjazne środowisko fizyczne poradni.....	4
II. Uniwersalne projektowanie w praktyce poradni oraz dostosowania uwzględniające indywidualne potrzeby dzieci, uczniów oraz ich rodzin.....	11
III. Praca pracownika poradni na terenie przedszkola i szkoły – zasady, aspekty merytoryczne i organizacyjne.....	19
IV. Racjonalne dostosowania i modyfikacje podczas pracy z grupą zróżnicowaną.....	22
V. Specjalistyczne wsparcie indywidualne podczas prowadzenia zajęć dla dziecka, ucznia oraz nauczyciela.....	25
VI. Konsultacje, doradztwo i superwizja pracy kadr zatrudnionych w poradni – jak je organizować?.....	28
VII. Współpraca z innymi instytucjami.....	30
Bibliografia.....	33
Netografia.....	35
Akty prawne.....	36

I. Przyjazne środowisko fizyczne poradni

Na wizerunek poradni jako jednego z ważnych ogniw systemu edukacji włączającej wpływa szereg czynników. Fundamentalna w tym zakresie jest oferta pomocy udzielanej dzieciom, rodzicom i nauczycielom – jej jakość i dopasowanie do potrzeb lokalnego środowiska.

Standardy udzielanej pomocy w perspektywie odbiorców usług poradni postrzegane są przez pryzmat całokształtu jej pracy, w tym dostępności środowiska fizycznego placówki. W kontekście aktualnych przepisów tworzy je nie tylko infrastruktura pozwalająca na realizację statutowych zadań poradni, ale również przestrzeń spełniająca jasno określone wymagania dotyczące standardów dostępności architektonicznej, odpowiedniego wyposażenia (w tym narzędzi diagnostycznych zapewniających rzetelność diagnozy i oceny potrzeb uczniów, nauczycieli i rodziców). Prócz obowiązku zapewniania fizycznej dostępności poradnia musi wypełniać obowiązek informacyjny.

Podstawowe akty prawa regulujące działalność poradni w tym obszarze to:

- *Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami*¹;
- *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych*².

Obowiązkiem poradni jest zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Wymagania w tym zakresie poszerzają dotychczasowe myślenie o działaniach poradni na rzecz dzieci i młodzieży z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnością. Odbiorcy usług poradni stanowią bowiem znacznie szerszą grupę interesariuszy, których potrzeby mogą różnić się w zależności od wieku, sprawności fizycznej, poziomu samodzielności czy zdolności percepcyjnych. Dlatego też środowisko fizyczne poradni powinno być kształtowane w taki sposób, aby w optymalnym zakresie odpowiadało na potrzeby osób o różnych możliwościach fizycznych i psychicznych. Dotyczy to zarówno pomieszczeń poradni, wyposażenia, jak i otoczenia budynku oraz dostępności cyfrowej prowadzonej przez poradnię strony internetowej i publikowanych tam dokumentów. Związane z tym działania powinny uwzględniać zarówno rozwiązania ergonomiczne oraz funkcjonalne, jak i walory estetyczne.

Jednym z wymagań prawnych w tym zakresie jest zapewnienie dostępności architektonicznej i technicznej, której opis powinien zostać uwzględniony

¹ *Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami*, Dz.U. z 2020 r., poz. 1062.

² *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych*, Dz.U. z 2023 r., poz. 1440.

w deklaracji dostępności³. Ministerstwo Cyfryzacji opublikowało na swej stronie [wzór deklaracji](#) [dostęp: 1.09.2024] oraz wskazało konieczne do spełnienia warunki techniczne dokumentu upowszechnianego w wersji elektronicznej.

Analizując środowisko fizyczne poradni w aspekcie zapewnienia równego dostępu dla wszystkich, warto zadbać o:

- dostępność komunikacyjną (np. odległość poradni od miejsca zamieszkania jej klientów – w przypadku dzieci i młodzieży lub odległość od konkretnej szkoły – w przypadku realizowania zadań na terenie szkoły przez pracowników poradni czy korzystania z jej oferty wsparcia przez nauczycieli);
- dostęp do budynku poradni (np. dojście do budynku wolne od przeszkód; umożliwienie podjeżdżania pojazdów pod wejście dostosowane dla osób z niepełnosprawnością tak, aby ułatwić ich dowiezienie bezpośrednio pod drzwi budynku; możliwość skorzystania z podjazdu lub windy zapewniającej dostęp do wszystkich kondygnacji w budynku oraz jego wyposażenie w poręcze i balustrady przy schodach);
- pionową i poziomą dostępność pomieszczeń umożliwiającą poruszanie się (np. odpowiednią szerokość drzwi – w przypadku osób przemieszczających się na wózkach, odpowiednią odległość pomiędzy meblami w gabinetach, oznaczenia kolorystyczne i fakturowe na początku i końcu schodów, dostępność pomieszczeń sanitarnych);
- stworzenie warunków odpowiednich do prowadzenia badań diagnostycznych i terapeutycznych (np. zapewnienie wystarczającego oświetlenia, ograniczenie natężenia dźwięków – zbyt intensywne kolory lub hałas mogą wpływać negatywnie na dzieci z nadpobudliwością, ze spektrum autyzmu, z deficytem uwagi, toteż wskazane jest stosowanie jasnych, stonowanych barw: bieli, beżu, zieleni; zapewnianie odpowiednich warunków akustycznych np. dzięki ścianom i sufitom z materiałów dźwiękochłonnych czy zastosowaniu pętli indukcyjnej – w przypadku osób z zaburzeniami słuchu i mowy; dobór właściwej wysokości krzeseł i stolików);
- dostępność informacji i materiałów zamieszczanych na tablicach informacyjnych i na stronie internetowej (np. o odpowiednią wielkość czcionki, kontrast, oznaczanie piktogramami, stosowanie alfabetu brajlowskiego itp.; o funkcjonalne plany pomieszczeń, ale także właściwy sposób i zakres udzielania informacji przez pracowników poradni).

³ Art. 10 *Ustawy o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych*, Dz.U. z 2023 r., poz. 1440.

Minimalne wymagania w zakresie dostępności określone w art. 6 Ustawy o zapewnianiu dostępności obejmują:

- 1) w zakresie dostępności architektonicznej:
 - a) zapewnienie wolnych od barier poziomych i pionowych przestrzeni komunikacyjnych budynków,
 - b) instalację w budynku urządzeń lub zastosowanie środków technicznych i rozwiązań architektonicznych, które umożliwiają dostęp do wszystkich pomieszczeń, z wyłączeniem pomieszczeń technicznych,
 - c) zapewnienie informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku, co najmniej w sposób wizualny i dotykowy lub głosowy,
 - d) zapewnienie dostępu do budynku osobie korzystającej z psa asystującego, o którym mowa w art. 2 pkt 11 *Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (Dz.U. z 2024 r., poz. 44, 858, 1089, 1165),
 - e) zapewnienie osobom ze szczególnymi potrzebami możliwości ewakuacji lub ich uratowania w inny sposób;
- 2) w zakresie dostępności cyfrowej – wymagania określone w *Ustawie z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych*;
- 3) w zakresie dostępności informacyjno-komunikacyjnej:
 - a) obsługę z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się, o których mowa w art. 3 pkt 5 *Ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się* (Dz.U. z 2023 r., poz. 20), lub przez wykorzystanie zdalnego dostępu online do usługi tłumacza przez strony internetowe i aplikacje,
 - b) instalację urządzeń lub innych środków technicznych do obsługi osób słabosłyszących, w szczególności pętli indukcyjnych, systemów FM lub urządzeń opartych na innych technologiach, których celem jest wspomaganie słyszenia,
 - c) zapewnienie na stronie internetowej danego podmiotu informacji o zakresie jego działalności – w postaci elektronicznego pliku zawierającego tekst odczytywalny maszynowo, nagrania treści w polskim języku migowym oraz informacji w tekście łatwym do czytania (ETR),
 - d) zapewnienie, na wniosek osoby ze szczególnymi potrzebami, komunikacji z podmiotem publicznym w formie określonej w tym wniosku.

W przypadku braku możliwości zapewnienia dostępności osobie ze szczególnymi potrzebami, konieczne jest zapewnienie jej dostępu alternatywnego. Może nim być pomoc innej osoby lub wsparcie techniczne, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, lub zorganizowanie takiej przestrzeni, która umożliwi realizację

potrzeb danej osoby w niezbędnym dla niej zakresie, np. przeprowadzenie badań diagnostycznych na parterze budynku, jeśli w poradni nie ma windy.

W zakresie dostępności cyfrowej strony internetowej alternatywny sposób dostępu może polegać na zapewnieniu kontaktu telefonicznego, korespondencyjnego, za pomocą środków komunikacji elektronicznej lub za pomocą tłumacza języka migowego, lub tłumacza-przewodnika⁴.

Fundamentalnym warunkiem tworzenia pozytywnego środowiska fizycznego jest zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Dyrektor ponosi odpowiedzialność za zorganizowanie dla pracowników szkoleń w tym zakresie. Bezpieczeństwo w poradni gwarantują również liczne procedury, które powinny być znane wszystkim pracownikom, a także osobom korzystającym z pomocy udzielanej przez poradnię. Dotyczy to zarówno bezpieczeństwa fizycznego, jak i psychicznego.

Więcej informacji na temat środowiska fizycznego w kontekście zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży (w tym do wykorzystania przez specjalistów na terenie szkół i przedszkoli w zakresie pracy ze zróżnicowanymi grupami) można znaleźć np. w przewodniku [Szkoła Pozytywnego Myślenia](#)⁵ [dostęp: 1.09.2024].

W poradni powinny znajdować się pomieszczenia gwarantujące ochronę tajemnicy informacji udzielanych przez rodziców oraz uczniów podczas rozmów i spotkań – wyposażone np. w dźwiękoszczelne drzwi i ściany izolujące dźwięki, tak by nie docierały do osób oczekujących na korytarzu i nie rozpraszały dziecka w trakcie badania. Jednym z ważnych aspektów działania poradni w tym zakresie powinny być również czynności gwarantujące poufność i bezpieczeństwo danych osobowych osób korzystających z oferty poradni (w tym sformułowanie i przestrzeganie polityki bezpieczeństwa danych osobowych). Dotyczy to również sytuacji, w których pracownicy poradni realizują swoje zadania poza nią.

Ważnym aspektem, szczególnie w kontekście wykorzystywania zdalnych form pracy, użytkowania elektronicznych narzędzi diagnostycznych czy przygotowywania dokumentów, jest odpowiednie wyposażenie miejsca pracy, w tym stanowisk komputerowych, oraz umożliwienie sporządzania dokumentacji w miejscu pracy.

⁴ Art. 7 Ustawy o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych, Dz.U. z 2023 r., poz. 1440.

⁵ Praca zbiorowa, (2020), *Szkoła Pozytywnego Myślenia. Jak uwzględnić najważniejsze obszary zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży w programie wychowawczo-profilaktycznym szkoły*, Warszawa: Instytut Edukacji Pozytywnej.

Zasady tworzenia bezpiecznego środowiska pracy z uwzględnieniem czynników fizycznych, w tym organizacji stanowiska diagnostycznego zgodnie z zasadami ergonomii można znaleźć w materiałach dotyczących BHP opublikowanych na stronie [Centralnego Instytutu Ochrony Pracy](#). [dostęp: 26.02.2026].

Standardy dotyczące bezpieczeństwa i dostępności powinny być przedmiotem stałego monitorowania oraz działań prowadzonych w zakresie nadzoru pedagogicznego, kontroli zarządczej i systematycznie sporządzanych raportów (co 4 lata, najpóźniej do dnia 31 marca danego roku dyrektor przygotowuje raport o stanie zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami i publikuje go na stronie *Biuletynu Informacji Publicznej* lub na stronie internetowej poradni)⁶.

Należy sprawić, by te działania stanowiły skuteczny mechanizm rozwoju poradni, w szczególności z uwagi na obowiązek uwzględniania potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami w planowanej i prowadzonej działalności oraz usuwania barier, a także zapobiegania ich powstawaniu⁷.

Przyjazny charakter i dostępność środowiska poradni powinny stać się przedmiotem troski wszystkich pracowników. Warto, by obszar ten podlegał monitorowaniu i powodował stałe podnoszenie jakości pracy poradni. Przykładami takich działań i inspiracjami do wykorzystania w poradni mogą być:

- audyt dostępności zaproponowany w [Modelu dostępnej szkoły](#)⁸ [dostęp: 1.09.2024]
- diagnoza środowiska fizycznego z uwzględnieniem trzech wymiarów przestrzeni omówiona w *Interaktywnym Przewodniku* Fundacji Instytut Pozytywnej Edukacji;
- materiał [Jak budować pozytywne środowisko pracy](#)⁹ [dostęp: 1.09.2024];
- wypracowane w modelu Szkół Promujących Zdrowie¹⁰ [narzędzia do badania środowiska fizycznego](#) [dostęp: 1.09.2024] – standard IV.

⁶ Art. 11, art. 58 *Ustawy o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami*, Dz.U. z 2020 r., poz. 1062

⁷ *Ibidem*, art. 4 ust. 2.

⁸ Praca zbiorowa, (2024), *Model dostępnej szkoły*, Warszawa: Fundacja Fundusz Współpracy, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego, Politechnika Gdańska, Stowarzyszenie Młodych Lubuszan, s. 155 [dostęp: 1.09.2024].

⁹ Artykuł na stronie enpulse.eu: Gabryjończyk K., (2024), *Jak budować pozytywne środowisko pracy*.

¹⁰ Zob. B. Woynarowska, M. Woynarowska-Sołdan (red.), (2019), *Szkoła Promująca Zdrowie. Podręcznik dla szkół i osób wspierających ich działania w zakresie promocji zdrowia*, Warszawa: ORE [dostęp: 1.09.2024].

Przyjazna przestrzeń fizyczna poradni to nie tylko kwestia spełnienia wymagań określonych w przepisach. Ten obszar działania powinien generować warunki i organizację pracy sprzyjające dobremu samopoczuciu klientów i pracowników poradni.

Pozytywny odbiór miejsca przez klientów zapewniają takie elementy jak: przyjazne wejście do budynku i poczekalnia z wygodnymi siedzeniami dla osób korzystających z pomocy (dzieci i młodzieży, rodziców, opiekunów itp.); odpowiedni standard pomieszczeń do diagnozy i terapii, wyposażenie w narzędzia diagnostyczne i pomoce do pracy, zapewnienie przestrzeni do organizacji zajęć dla większych grup uczniów, rodziców i nauczycieli; dostęp do materiałów i publikacji (np. biblioteczka na korytarzu) oraz możliwość używania internetu, korzystania z terenów zielonych w otoczeniu poradni (np. ławeczki, siedziska), zagospodarowanie miejsca do zabawy i odpoczynku dla rodziców z małymi dziećmi itp.

Ze względu na zróżnicowanie dzieci i młodzieży korzystających z usług poradni – pod względem wieku oraz ich możliwości psychofizycznych – gabinety diagnostyczne i terapeutyczne powinny być wyposażone w meble różnej wielkości lub z regulowaną wysokością, aby zarówno dzieci, jak i starsza młodzież oraz rodzice mogli zająć właściwą pozycję przy stoliku. W pracy terapeutycznej i z małymi dziećmi warto wykorzystywać poduchy, siedziska, materace, miękkie maty. Gabinety powinny być wyposażone w meble o stonowanej kolorystyce, zabawki, które mogą też pełnić funkcję diagnostyczną, takie jak: lalki, domki dla lalek, teatrzyki i pacynki, pluszaki (najwłaściwsze są maskotki imitujące zwierzęta – mogące ułatwić nawiązanie kontaktu z dzieckiem, zmotywować do zachowań werbalnych, do wyrażania przeżyć), klocki, książeczki, kredki, mazaki, papier i inne. Małe dzieci można również zaprosić na pierwszą wizytę z ich ulubioną maskotką. W gabinetach przeznaczonych do pracy ze starszymi uczniami ściany warto ozdobić np. plakatami motywacyjnymi, pamiętając jednak, że nadmiar bodźców wzrokowych w przypadku niektórych dzieci może być niekorzystny.

Warto zadbać o opracowanie dla rodziców i dzieci informacji, jak należy się przygotować do badania diagnostycznego i jaki będzie jego przebieg. Taką wiadomość można przekazać rodzicom podczas zapisu na wizytę i zamieścić w formie publikacji lub nagrania na stronie internetowej poradni.

Przykłady informacji:

- Animowany film informacyjny na facebookowym profilu Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Rybniku: [Pierwsza wizyta w poradni](#) [dostęp: 1.09.2024];
- Film informacyjny Studia Psychologicznego Fabryka Relacji na YouTube: [Pierwsza wizyta u psychologa dziecięcego – jak przygotować dziecko?](#) [dostęp: 1.09.2024];
- Artykuł na stronie Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 23 w Warszawie Furtak H., (b.d.), [Jak przygotować dziecko do wizyty w Poradni? Poradnik dla rodzica](#) [dostęp: 1.09.2024].

Należy też zadbać o to, aby podczas wypełniania dokumentów w poradni rodzic miał do dyspozycji wygodne, dyskretne miejsce (stolik, krzesło) oraz narzędzie (długopis), by wykonać niezbędne czynności w gabinecie.

II. Uniwersalne projektowanie w praktyce poradni oraz dostosowania uwzględniające indywidualne potrzeby dzieci, uczniów oraz ich rodzin

Wszystkie działania związane z tworzeniem środowiska fizycznego są częścią szeroko rozumianego procesu zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Obowiązek ten w zakresie wynikającym z przepisów prawa¹¹ powinien być realizowany przez stosowanie uniwersalnego projektowania lub racjonalnych usprawnień. *Ustawa o zapewnianiu dostępności* odwołuje się w tym zakresie do definicji zawartych w *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych*. Zgodnie z ich brzmieniem „**uniwersalne projektowanie** oznacza projektowanie produktów, środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania. »Uniwersalne projektowanie« nie wyklucza pomocy technicznych dla szczególnych grup osób niepełnosprawnych, jeżeli jest to potrzebne”¹².

Metodyka projektowania uniwersalnego na gruncie edukacji uwzględnia zapewnienie warunków skutecznego uczenia się wszystkim uczniom, a jednocześnie respektuje indywidualne sposoby uczenia się, różnice w rozwoju intelektualnym i poznawczym, różnorodność zdolności i zainteresowań.

W projektowaniu uniwersalnym stosuje się następujące zasady¹³:

- 1. Równość w dostępie:** pozwala na użytkowanie wytworzonego produktu przez osoby ze zróżnicowanymi możliwościami, np. strony internetowej zaprojektowanej tak, aby była dostępna dla wszystkich, również dla użytkowników niewidomych.
- 2. Elastyczność użytkowania:** produkt wychodzi naprzeciw szerokiemu spektrum indywidualnych preferencji i zdolności, np. w muzeum zwiedzający może zdecydować, czy chce samodzielnie przeczytać opisy znajdujące się przy eksponatach na wystawie, czy też ich wysłuchać.
- 3. Intuicyjność i łatwość użycia:** korzystanie z danego produktu jest łatwe bez względu na doświadczenia, wiedzę, kompetencje językowe czy poziom koncentracji użytkownika.
- 4. Dostępność percepcyjna i zrozumiałość informacji:** projekt komunikuje niezbędne informacje w sposób zadowalający użytkownika, bez względu

¹¹ Ibidem, art. 4.

¹² Art. 2 *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r.*, Dz.U. z 2012 r., poz. 1169.

¹³ Zob. Domagała-Zyśk E., (2015), *Projektowanie uniwersalne w edukacji osób z wadą słuchu*, [w:] Nowak M., Stoch E., Borowska B. (red.), *Z problematyki teatrologii i pedagogiki*, Lublin: Wydawnictwo KUL, s. 553–568 [dostęp: 1.09.2024]; Fedorowicz M., (2007), *Projektowanie uniwersalne. Implementacja w obszarze edukacji i bibliotekarstwa szkolnego*, „Przegląd Biblioteczny”, R. 75, z. 3, s. 399–401 [dostęp: 1.09.2024].

na panujące warunki czy możliwości sensoryczne klientów, np. istotne informacje przedstawione są w formie dotykowej, słuchowej i wzrokowej; informacje są uporządkowane tak, aby użytkownik umiał odróżnić najważniejsze od mało istotnych.

5. **Tolerancja dla błędu:** minimalizuje się ryzyko i niekorzystne konsekwencje przypadkowego lub niezamierzonego działania, popełnienie błędu w obsłudze nie powoduje istotnych uszkodzeń czy niebezpieczeństwa, elementy najczęściej potrzebne są najbardziej widoczne, zaś części niebezpieczne odpowiednio zabezpieczone.
6. **Niewielki wysiłek fizyczny:** użytkowanie produktu przebiega efektywnie i wygodnie przy minimalnym wysiłku, np. łatwe otwieranie drzwi przez osoby w różnym stanie fizycznym, odpowiednia konstrukcja elementów mebli na prowadnicach ułatwiających otwieranie i sięganie po produkty.
7. **Odpowiednie środowisko:** zapewniona jest dostępność przestrzeni i urządzeń bez względu na wzrost, posturę oraz możliwość poruszania się użytkownika, np. dojazd do różnych miejsc, odpowiednia wysokość blatów, półek – na poziomie osoby poruszającej się na wózku.

Ewa Domagała-Zyśk¹⁴ wskazuje, że oprócz ogólnych zasad projektowania uniwersalnego, w edukacji stosuje się trzy kluczowe zasady nauczania opierające się na koncepcji interakcji sieci kognitywnych, strategicznych i afektywnych istotnych w procesie uczenia się.

Kluczowe zasady w nauczaniu:

1. Zróżnicowanie środków prezentacji wiedzy

Zasada ta wiąże się z wykorzystywaniem zarówno metod tradycyjnych, o ustalonej skuteczności oddziaływania, jak i metod alternatywnych czy innowacyjnych, opartych na technologiach informacyjnych i komunikacyjnych (np. na przedstawieniu materiału nauczania w postaci prezentacji multimedialnej), różnicowaniem tekstu i języka przekazu, stosowaniem różnych sposobów podkreślenia i zaznaczania istotnych elementów, prezentowaniem tej samej informacji z wykorzystaniem różnych kanałów zmysłowych, języka, obrazu itp.

2. Różnorodność sposobów ekspresji ucznia

Zróżnicowanie w tym zakresie może dotyczyć odpowiedzi ustnych i pisemnych, przygotowania prezentacji multimedialnej, przedstawienia odpowiedzi w formie graficznej, ekspresji fizycznej itp. Zróżnicowanie form nie dotyczy wybranych uczniów, ale daje każdemu możliwość wyboru takiego sposobu prezentacji wiedzy, który jest korzystniejszy w jego indywidualnej sytuacji

¹⁴ Zob. Domagała-Zyśk E., *Projektowanie uniwersalne w edukacji...*, op. cit.

(np. uczeń z trudnościami w pisaniu – może wybrać formę odpowiedzi ustnej; uczeń nie lubiący zabierać głosu na forum, ale posiadający uzdolnienia artystyczne – może wybrać formę pracy plastycznej). W pracy terapeuty pedagogicznego w poradni zasadę tę warto wykorzystać np. w treningu ortograficznym – uczniowie mogą przedstawić zasady pisowni werbalnie, zilustrować w formie myślenia wizualnego czy mapy myśli.

3. Zróżnicowanie sposobów zaangażowania ucznia i nauczyciela

W tym zakresie ważny jest dobór zróżnicowanych aktywności, bazowanie na zainteresowaniach uczniów, włączanie ich w działania o charakterze praktycznym, formułowanie zadań stanowiących wyzwania poznawcze, rozbudzających ciekawość i motywację.

Stosowanie tych zasad w działaniach poradni ukierunkowuje współpracę z nauczycielami w celu zwiększania uczestnictwa dzieci i uczniów w procesie edukacyjnym oraz projektowania działań tak, by w optymalnym stopniu odpowiadały na potrzeby wszystkich uczniów. Specjaliści z poradni mogą wykorzystać wiedzę o procesach i sposobach uczenia się w pracy z zespołami nauczycieli, wspierając ich w uniwersalnym projektowaniu zajęć edukacyjnych w taki sposób, by każdy uczeń był zaangażowany w tok lekcji, miał poczucie przynależności do zespołu klasowego i osiągał postępy w uczeniu się. Projektowanie uniwersalne może być elementem planowania zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów przy opracowywaniu indywidualnych programów terapeutycznych dla uczniów. Obszar ten może też służyć inspiracją do wymiany doświadczeń i dobrych praktyk (w ramach sieci współpracy i samokształcenia) organizowanych w poradni czy podczas indywidualnych i zespołowych konsultacji lub warsztatów dla nauczycieli.

Przykład

W działaniach diagnostycznych przykładem wdrożenia projektowania uniwersalnego i dostosowań uwzględniających zróżnicowane potrzeby w procesie diagnozy jest nowe narzędzie KAPP_A (Kompleksowa Analiza Procesów Poznawczych – aplikacja). Powstało ono w ramach projektu „Opracowanie i upowszechnienie narzędzi diagnostycznych do oceny zdolności poznawczych dzieci i młodzieży”. Bateria testów w postaci aplikacji komputerowej umożliwia łatwy dobór testów i przeprowadzanie badań, które w zależności od wieku diagnozowanych (od 3 miesięcy do 25 lat) mają różną formę i składają się z innych zadań.

Badanie jest prowadzone w formie, która angażuje dzieci i młodzież w wykonywanie atrakcyjnych wizualnie testów z użyciem komputera. Dzięki temu zostaje zapewniona pełna standaryzacja przebiegu badania, a proces diagnozy jest przyspieszony, ponieważ wykorzystuje automatyczne obliczanie i tworzenie profili wyników. Zastosowanie technologii komputerowej sprawia, że badanie dzieci/uczniów

przebiega w uniwersalnie zaprojektowanym środowisku. Wersje zadań są tworzone w jednorodnym i łatwym do obsługi dla użytkownika środowisku programistycznym, co umożliwi automatyczne przygotowanie raportu pozwalającego na określenie poziomu badanych funkcji, w tym pamięci roboczej, kontroli uwagi, rozumowania – wraz z analizą profilową poszczególnych funkcji odnoszących się do *Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF)*.

Aplikacja KAPP_A pozwala diagnozować funkcje wykonawcze, percepcyjne i komunikacyjne w porównywalny sposób w grupach o różnego typu potrzebach edukacyjnych.

KAPP_A służy do diagnozy dzieci i młodzieży:

- z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim;
- z dysfunkcją wzroku;
- z dysfunkcją słuchu;
- z zaburzeniami ze spektrum autyzmu;
- z zaburzeniami komunikacji językowej (w tym zaburzeniami językowymi);
- ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się (przede wszystkim z dysleksją);
- z ADHD;
- dwujęzycznych, wywodzących się z odmiennych kultur, powracających z zagranicy;
- wybitnie uzdolnionych.

Podczas konstruowania testu wykorzystano zasady uniwersalnego projektowania oraz zaimplementowano wytyczne WCAG (ang. *web content accessibility guidelines*). Wdrożono je na tyle, na ile możliwe było zachowanie trafności teoretycznej narzędzia oraz obiektywności związanej z porównywalnymi, jeśli nie identycznymi warunkami prowadzenia badania.

Konstrukcja i działanie aplikacji KAPP_A opiera się na czterech zasadach:

- postrzegalności;
- funkcjonalności;
- zrozumiałości;
- solidności (kompatybilności).

Autorzy aplikacji KAPP_A wprowadzili dwa rodzaje dostosowań:

- ogólne – zawarte w podstawowej wersji testu, wspólne dla wszystkich badanych grup, także populacji ogólnej;
- szczegółowe – specjalistyczne, aplikowane tylko w przypadku badania użytkowników z grup zróżnicowanych, po uwzględnieniu ich potrzeb w zakresie dostępności.

Dostosowania ogólne, oparte na zasadach uniwersalnego projektowania i WCAG obejmują:

- sposób formułowania instrukcji;
- zadania treningowe;
- możliwość powtarzania instrukcji i prób treningowych;
- dostosowane cechy czcionki;
- wyraźne ustrukturyzowanie materiału;
- jednolite cechy wizualne całej aplikacji i konkretnych etapów testu;
- profile funkcjonalne i ewentualnie dodatkowe normy dla grup zróżnicowanych.

Narzędzie to spełnia również kryterium dostosowań szczegółowych, uwzględniających specyfikę grup oraz te same zasady ogólne, w tym:

- rezygnację z zadań niedostępnych dla danej grupy badanych, np. z zadań typowo wizualnych podczas badania osób z grupy niewidzących;
- dodatkowe lub zmodyfikowane zadania dla wybranych grup – np. dodatkowe polecenia dla uczniów uzdolnionych, wersje słuchowe testów dla niewidzących, wersje z analizą sylabową słów dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim;
- wykorzystywanie testów z aplikacji na zmienionych warunkach (np. zniesienie ograniczeń czasowych, wyłączanie instrukcji czy modułów czytanych przez lektora na rzecz czytania ich na żywo przez badającego).

Zastosowanie zasad uniwersalnego projektowania w tworzeniu skal testowych w warstwie treściowej czy interpretacyjnej (zmienności intraindywidualnej, norm ogólnych i specyficznych dla grup) umożliwia uzyskanie informacji pozwalających na zindywidualizowanie działań postdiagnostycznych, w tym również o mocnych stronach funkcjonowania badanych – co szczególnie przydatne w planowaniu wsparcia (np. do określenia w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym koniecznych oddziaływań) czy projektowaniu działań rozwijających mocne strony funkcjonowania. Narzędzie zawiera również testy oraz materiały postdiagnostyczne dla specjalistów i nauczycieli – są one ekonomiczne i łatwe w obsłudze, możliwe do rozbudowywania i aktualizowania w przyszłości, a także umożliwiają ocenę postępów rozwojowych badanych w perspektywie podłużnej¹⁵.

W ramach projektowania uniwersalnego i standardowych procedur konieczne jest uwzględnienie potrzeb klientów nie tylko na poziomie fizycznym czy percepcyjnym, ale również psychologicznym i emocjonalnym. Służą temu w szczególności

¹⁵ Zob. Bedyńska S., Campfield D., Kaczan R., Kaczmarek M., Knopik T., Kochańska M., Krasowicz-Kupis G., Krejtz I., Orylska A., Papuda-Dolińska B., Rycielski, P., Rydzewska K., Sędek G., Smoczyńska M., Wiejak K., (2021), *Narzędzia diagnostyczne do oceny zdolności poznawczych dzieci i młodzieży – projekt wdrożeniowy*, „Przegląd Psychologiczny”, 64(2), s. 9–23.

standardy postępowania diagnostycznego. Zastosowanie uniwersalnych zasad i zapewnienie spełniających standardy warunków badania testowego bywa jednak niewystarczające w odniesieniu do poziomu ograniczeń w funkcjonowaniu dziecka (np. wynikających z niepełnosprawności ruchowej). Taka sytuacja wymaga wdrożenia odpowiednich dostosowań w przebiegu badania.

Zgodnie ze standardami diagnozy psychologicznej w edukacji konieczne jest dostosowanie informacji o procedurach, celu i zasadach badania oraz sposobów komunikowania jego wyników do wieku, poziomu rozwojowego badanych dzieci i młodzieży lub do ich ewentualnej niepełnosprawności. Standardy zapewniają również wszystkim klientom poradni przestrzeganie poufności uzyskanych informacji oraz zasad ewentualnego odstąpienia od jej zachowania. Kluczową zasadą jest dobrowolność udziału w procesie diagnozy¹⁶.

W doborze narzędzi każdy diagnosta powinien uwzględniać indywidualne cechy uczestnika badania. Specjaliści poradni stosują najczęściej dostosowania, które wynikają ze standardów diagnozy dzieci i młodzieży z indywidualnymi potrzebami, jak np. wykorzystanie testów niewerbalnych, neutralnych kulturowo, dostosowanych do wieku badanych.

Możliwe dostosowania mogą również dotyczyć zastąpienia diagnozy psychometrycznej diagnozą kliniczną, w sytuacji gdy:

- nie ma wystandaryzowanych narzędzi diagnostycznych (np. w diagnozowaniu różnych obszarów funkcjonowania dziecka jak np.: sfera emocjonalno-społeczna, zaburzenia zachowania, zaburzenia opozycyjno-buntownicze, zagrożenie niedostosowaniem społecznym, zagrożenie uzależnieniem itp.);
- brakuje narzędzi dostosowanych do niepełnosprawności badanego;
- stan lub cechy osoby badanej uniemożliwiają przeprowadzenie badania zgodnie ze standardową procedurą (np. w takich przypadkach jak: niepełnosprawność ruchowa czy intelektualna, niedosłuch, niedowidzenie, autyzm, afazja rozwojowa, odmienność kulturowa).

Przykład

W procesie całościowej diagnozy uczniów obcojęzycznych trudności stanowiącą mogą bariery kulturowa i językowa – także w zakresie kontaktu z rodzicami, szczególnie w sytuacji, gdy nie porozumiewają się oni w języku polskim, a w celu rozpoznania ważna jest wiedza na temat przebiegu rozwoju dziecka i zauważonych

¹⁶ Zespół ds. standardów diagnozy psychologicznej w edukacji dla psychologów pracujących w poradniach psychologiczno-pedagogicznych i szkołach, (2016), *Standardy diagnozy psychologicznej w edukacji dla psychologów pracujących w poradniach psychologiczno-pedagogicznych i szkołach*, Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Dziecka [dostęp: 1.09.2024].

wcześniej trudności. Zgodnie ze standardami postępowania diagnostycznego, jeśli w badaniu uczestniczy dziecko, to jest ono klientem specjalisty na równi z rodzicem. W odniesieniu do diagnozy dziecka specjaliści powinni więc dokonać takiego doboru metod i narzędzi, aby bariera językowa nie wpływała na rzetelność i trafność jej wyników (np. wyboru testów niewerbalnych, neutralnych kulturowo). W celu realizacji zasady równości w dostępie i pokonaniu barier w komunikacji możliwe jest korzystanie ze słowników i tłumaczy internetowych oraz aplikacji elektronicznych. W pracy z uchodźcami z Ukrainy możliwe jest wykorzystanie specjalnych formularzy dostępnych online, np. [Ukraińsko-Polskiego Kwestionariusza Analizy Rozwoju oraz Aktualnych Trudności Dzieci i Młodzieży](#)¹⁷ [dostęp: 1.09.2024].

W nawiązaniu kontaktu z dzieckiem pomocne może się okazać przygotowanie słownika podstawowych słówek w jego języku wraz z ilustracjami, umożliwienie ekspresji plastycznej (zamiast wypowiedzi ustnej) i swobodnej zabawy – co może być również źródłem informacji o funkcjonowaniu dziecka.

Więcej informacji na temat dostosowań w procesie diagnozy i terapii dzieci z doświadczeniem uchodźstwa, w tym pracy za pośrednictwem tłumacza oraz możliwości zastosowania narzędzi diagnostycznych i udzielania pomocy, można znaleźć w materiałach zamieszczonych na stronie forummigracyjne.org:

- Praca zbiorowa, (2019), [Dzieci – uchodźcy. Standardy, narzędzia diagnozy i wsparcie psychologiczne](#), Warszawa: Fundacja Polskie Forum Migracyjne [dostęp: 1.09.2024].
- Praca zbiorowa, (2010), [>Inny< w polskiej szkole – poradnik dla nauczycieli pracujących z uczniami cudzoziemskimi](#), Warszawa: Miasto Stołeczne Warszawa [dostęp: 1.09.2024].

Należy również pamiętać, że w świetle aktualnych przepisów¹⁸ poradnia powinna wdrażać odpowiednie dostosowania w przypadku:

- 1) wydawania orzeczenia lub opinii dotyczących dzieci i uczniów należących do mniejszości narodowych oraz etnicznych, a także społeczności posługujących się językiem regionalnym, oraz dzieci i uczniów, którzy nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki – należy uwzględnić ich odmienność językową i kulturową,

¹⁷ Radtke B.M., Sajewicz-Radtke U., Sitnik-Warchulska K., Lipowska M., Izydorczyk B., Świerczyńska J., Migaszewska-Majewicz J., Guzek B., Waś A., Kühn-Dymecka A., Bancewicz-Mikulewicz I., Markiewicz P., Szafraniec L., (2022), *Ukraińsko-Polski Kwestionariusz Analizy Rozwoju oraz Aktualnych Trudności Dzieci i Młodzieży*, Gdańsk: Pracownia Testów Psychologicznych i Pedagogicznych, dostępny na stronie www.pracowniatestow.pl [dostęp: 1.09.2024].

¹⁸ § 8 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych, Dz.U. z 2023 r., poz. 2499.

a w badaniach stosować narzędzia diagnostyczne dostosowane do możliwości językowych tych dzieci i uczniów, w tym testy niewerbalne oraz nieobciążone kulturowo;

- 2) badań oraz wywiadów prowadzonych z dziećmi, uczniami i ich rodzicami pochodzenia romskiego, a także tymi, którzy nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do użytkowania go podczas nauki – wskazane jest korzystanie z pomocy asystenta edukacji romskiej lub osoby posługującej się językiem tego kraju, z którego pochodzą dzieci i uczniowie;
- 3) badania dzieci i uczniów z zaburzoną komunikacją werbalną – należy wziąć pod uwagę ich możliwości komunikacyjne, uwzględniając sposoby i środki komunikacji dostosowane do potrzeb tych dzieci i uczniów, z wykorzystaniem wspomagających i alternatywnych metod komunikacji (AAC), którymi posługuje się dane dziecko lub uczeń (w tym testy niewerbalne).

Powyższe wytyczne dotyczą przede wszystkim wydawania orzeczeń i opinii o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju, jednak w praktyce stosowane są w odniesieniu do wszystkich dzieci i młodzieży.

III. Praca pracownika poradni na terenie przedszkola i szkoły – zasady, aspekty merytoryczne i organizacyjne

Wspólny cel, jakim jest rzetelna ocena i zaspokojenie potrzeb uczniów, sprzyja zacieśnianiu współpracy pomiędzy poradnią a placówkami, w których ta pomoc udzielana jest w najszerszym zakresie. Przepisy prawa oświatowego zobowiązują do podejmowania wspólnych działań. Zadaniem poradni są między innymi¹⁹:

- diagnozowanie, w tym określanie indywidualnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, potrzeb rozwojowych i edukacyjnych wraz z zaleceniami wskazującymi sposoby wsparcia ucznia;
- udzielanie nauczycielom, wychowawcom grup wychowawczych lub specjalistom pomocy w:
 - rozpoznawaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, w tym ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się u uczniów klas I–III szkoły podstawowej,
 - planowaniu i realizacji zadań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego,
 - rozwijaniu zainteresowań i uzdolnień uczniów;
- udział przedstawicieli poradni psychologiczno-pedagogicznych w dokonywaniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania uczniów;
- współpraca z przedszkolami, szkołami oraz placówkami polegająca na udzielaniu i organizowaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz na opracowywaniu i realizowaniu indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych oraz indywidualnych programów zajęć rewalidacyjno-wychowawczych;
- współpraca – na pisemny wniosek dyrektora przedszkola, szkoły lub placówki, lub rodzica dziecka z niepełnosprawnością albo pełnoletniego ucznia z niepełnosprawnością – polegająca na określeniu niezbędnych warunków do nauki oraz sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych (w tym wykorzystujących technologie informacyjno-komunikacyjne), odpowiednich ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów z niepełnosprawnością;
- udzielanie nauczycielom, wychowawcom grup wychowawczych lub specjalistom pomocy w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych;
- podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży;

¹⁹ Ibidem.

- prowadzenie edukacji dotyczącej ochrony zdrowia psychicznego wśród dzieci i młodzieży, rodziców i nauczycieli;
- udzielanie, we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli i bibliotekami pedagogicznymi, wsparcia merytorycznego nauczycielom, wychowawcom grup wychowawczych i specjalistom;
- organizowanie i prowadzenie wspomagania przedszkoli, szkół i placówek w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych;
- działanie na wniosek dyrektora przedszkola, szkoły o przeprowadzenie diagnozy i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia, w przypadku gdy z wniosków dotyczących dalszych działań w celu poprawy funkcjonowania ucznia wynika, że mimo pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi w przedszkolu, szkole lub w placówce nie następuje poprawa jego funkcjonowania.

Tak zdefiniowany zakres zadań poradni akcentuje w szczególności potrzebę systemowego wsparcia uczniów w środowisku szkolnym. Model współpracy poradni ze szkołami i przedszkolami powinien być zorientowany na wszystkich uczniów tak, by zapewniać jak najlepsze warunki rozwoju oraz pełnego, satysfakcjonującego uczestniczenia w życiu przedszkola i szkoły. Ważnym zadaniem jest także współpraca z nauczycielami ukierunkowana na wzmacnianie i rozwijanie ich kompetencji w zakresie edukacji oraz wychowania.

Większość tych zadań wymaga od pracowników poradni podejmowania działań na terenie przedszkoli i szkół. Zasady realizacji zadań pracowników poza terenem poradni powinny być określone w statucie placówki. Z kolei dyrektor szkoły jest zobligowany do ustalenia warunków współpracy z poradnią w zakresie organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Rozwiązaniem alternatywnym czy uzupełniającym może być prowadzenie sieci współpracy i samokształcenia – omawianie analogicznych problemów pojawiających się w różnych szkołach, przedszkolach i placówkach pozwala odpowiedzieć na potrzeby wielu uczestników.

Praca w terenie może być organizowana w różnych formach działalności poradni określonych w przepisach²⁰. Mogą nimi być: konsultacje, obserwacje, zajęcia prowadzone dla uczniów, warsztaty profilaktyczne, realizacja programów i projektów, udział pracowników poradni w spotkaniach rad pedagogicznych, spotkaniach zespołów podczas opracowywania indywidualnych programów

²⁰ Ibidem, § 9 ust. 2.

edukacyjno-terapeutycznych, prowadzenie warsztatów psychoedukacyjnych dla uczniów i rodziców, pomoc we wdrażaniu dostosowań i modyfikacji IPET.

Warto też zwrócić uwagę, że w procesie dokonywania oceny funkcjonalnej szkoła jest podczas konsultacji zespołowych istotnym źródłem informacji o sposobie funkcjonowania uczniów. To ważny etap współpracy, na którym specjaliści z poradni mogą wesprzeć nauczycieli specjalistów szkolnych w analizie potrzeb ucznia i doborze odpowiednich interwencji, sugerując możliwe działania w zakresie uniwersalnego projektowania lub dodatkowych dostosowań dla ucznia, co pozwoli zwiększyć jego uczestnictwo w procesie uczenia się bez konieczności wizyty w poradni.

Formą działania w środowisku szkolnym mającą szczególne znaczenie jest interwencja kryzysowa. Bywa uruchamiana stosunkowo rzadko, w sytuacjach krytycznych, w kontekście nagłych wydarzeń. Interwencje tego typu zwykle podejmowane są przy niewystarczających zasobach poradni. Dotyczy to zarówno przygotowania kadry, jak i konieczności reorganizacji planowych działań poradni w odpowiedzi na kryzys. Biorąc pod uwagę pogarszającą się kondycję psychofizyczną dzieci i młodzieży, wzrost zachowań samobójczych, ograniczony dostęp do specjalistycznej pomocy, a także aktualną sytuację uwarunkowaną wojną w Ukrainie – uzasadniona jest rekomendacja polegająca na przygotowaniu specjalistów poradni do podejmowania interwencji w sytuacjach kryzysowych, ale także zapobieganie wystąpieniu takich zjawisk poprzez aktywne działania w dziedzinie profilaktyki i promocji zdrowia psychicznego. To kolejny obszar funkcjonowania poradni, który wymaga systemowego wsparcia w zakresie doskonalenia zawodowego, a także uwzględnienia w strukturze zatrudnienia specjalistów zajmujących się tą problematyką.

Publikacje zawierające praktyczne przykłady pomocy uczniom w różnych sytuacjach kryzysowych użyteczne w pracy poradni:

- Kluczyńska S., Zabłocka-Żytka L., (2021), [*Dziecko w sytuacji kryzysowej. Wspierająca rola pracowników oświaty*](#), Warszawa: ORE [dostęp: 1.09.2024].
- Ciszewska K., Żyża S., (2015), [*Wspomaganie szkół w zakresie interwencji kryzysowej*](#), Warszawa: ORE [dostęp: 1.09.2024].

IV. Racjonalne dostosowania i modyfikacje podczas pracy z grupą zróżnicowaną

Zgodnie z definicją²¹ racjonalne usprawienie oznacza konieczne i odpowiednie zmiany oraz dostosowania, nienakładające nieproporcjonalnego lub nadmiernego obciążenia, jeśli jest to potrzebne w konkretnym przypadku, w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności na zasadzie równości z innymi osobami.

W kontekście edukacyjnym racjonalne usprawienie należy wiązać z dostosowaniem formy w zakresie dostępności w procesie nauczania-uczenia się, np. z udzielaniem odpowiedzi ustnej zamiast pisemnej, organizacją zajęć indywidualnych lub w grupie do pięciu uczniów, korzystaniem z dodatkowych urządzeń wspomagających, takich jak komputer czy powiększalnik, a także z pomocy dodatkowo zatrudnionego nauczyciela. Natomiast zmiany (modyfikacje) wiążą się z adaptacją w zakresie treści nauczania, co zazwyczaj polega na ograniczeniu treści fakultatywnych i poszerzających materiał nauczania, np. na zmniejszeniu liczby zadań do wykonania przez ucznia w określonym czasie, rezygnacji z zadań trudniejszych lub wymagających umiejętności, których nie posiada dany uczeń²².

Jak podkreśla Ewa Domagała-Zyśk „obecne zmiany systemu edukacji w Polsce w dużej mierze związane są z inkluzją – modelem edukacji, w którym każde dziecko, bez względu na poziom swoich możliwości i niepełnosprawności, jest w stanie kształcić się wraz z rówieśnikami w znajomym środowisku szkoły najbliższej swojemu miejscu zamieszkania. Dla nauczycieli oznacza to przede wszystkim konieczność doskonalenia swoich kompetencji metodycznych tak, by móc efektywnie nauczać dzieci i młodzież ze zróżnicowanymi specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”²³.

Aktywny udział specjalistów z poradni w projektowaniu racjonalnych dostosowań i modyfikacji jest konsekwencją integralności procesu rozpoznawania trudności i zasobów ucznia z procesem planowania wsparcia zorientowanym zarówno na stymulowanie rozwoju ucznia, jak i wskazanie oraz zniwelowanie barier, które ograniczają możliwości uczenia się danego ucznia wspólnie z innymi, zgodnie z jego potencjałem..

²¹ Art. 2 *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r.*, Dz.U. z 2012 r., poz. 1169 [dostęp: 1.09.2024].

²² Domagała-Zyśk E., (2018), *Racjonalne dostosowania i modyfikacje w edukacji uczniów mających specjalne potrzeby edukacyjne*, [w:] Kwiatkowski S.M. (red.), *Kompetencje przyszłości*, Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, s. 274.

²³ Domagała-Zyśk E., (2018), *Racjonalne dostosowania i modyfikacje w edukacji...* op. cit., s. 272.

W takim podejściu szczególnego znaczenia nabiera znajomość środowiska przedszkola i szkoły, do której uczęszcza dziecko lub uczeń, oraz współpraca z nauczycielami i specjalistami w zakresie ustalenia dostosowań, które wykraczają poza rozwiązania w uniwersalnie projektowanym środowisku, a także podjęcia decyzji o wdrożeniu koniecznych modyfikacji.

Ponieważ podstawą racjonalnych dostosowań i modyfikacji mają być wyniki oceny funkcjonalnej, rola poradni na tym etapie planowania wsparcia dla uczniów okazuje się szczególnie istotna i odpowiedzialna. Dlatego też zasadne wydaje się, by dotychczasowy model indywidualnego formułowania zaleceń przez poszczególnych specjalistów został zastąpiony zespołową analizą zasobów ucznia i środowiska, w tym nauczycieli, oraz potrzeb wszystkich osób zaangażowanych w działania na rzecz ucznia. W podejmowaniu decyzji można zastosować następujące zasady postępowania:

1. Uczeń (lub jego rodzic, opiekun prawny) zgłasza potrzebę danego dostosowania lub wyraża zgodę na taką propozycję ze strony szkoły.
2. Pozyskane zostają opinie i rekomendacje specjalistów w kwestii potrzeb oraz możliwości uczniów z daną dysfunkcją.
3. Oceniana jest praktyczność konkretnego rozwiązania, z uwzględnieniem nakładu pracy i czasu nauczycieli oraz innych osób pracujących z uczniem.
4. Podczas przygotowywania dostosowań i modyfikacji przestrzegane są zasady BHP – dostosowanie nie może zagrażać życiu ani bezpieczeństwu innych uczniów i pracowników szkoły.
5. Standardy edukacyjne (przede wszystkim w zakresie realizacji podstawy programowej) nie zostają znacząco zmienione.
6. Dostosowania i modyfikacje nie naruszają dobra innych uczniów.
7. Dokonuje się oceny kosztów zaproponowanych rozwiązań i realnych możliwości zdobycia funduszy na ich wdrożenie²⁴.

Należy też pamiętać, że projektowanie racjonalnych usprawnień czy modyfikacji wymaga elastycznego podejścia do każdego dziecka i jego indywidualnej sytuacji dydaktyczno-wychowawczej. Warunki środowiska, zasoby rodziny i placówki oświatowej determinują specyficzne zachowania każdego dziecka oraz różne drogi do zaspokojenia jego indywidualnych potrzeb w celu zapewnienia mu warunków do optymalnego rozwoju. Racjonalne dostosowania powinny wynikać bezpośrednio z potrzeb wspieranej osoby, nie mogą powodować nadmiernych trudności fizycznych czy zakłopotania, które mogłoby zostać odebrane jako stygmatyzujące. Nie ma wzorców czy uniwersalnych wskazówek w zakresie racjonalnych dostosowań. Pomocne okazują się jednakże określone postawy, a także systematyczna analiza

²⁴ Domagała-Zyśk E., (2018), *Racjonalne dostosowania i modyfikacje w edukacji...* op. cit., s. 275.

praktyki szkolnej. W tym zakresie istotna może być współpraca specjalistów z poradni z nauczycielami oraz innymi pracownikami szkoły zaangażowanymi w działania na rzecz konkretnego ucznia.

Wszelkie działania doradcze z jednej strony powinny uwzględniać możliwie pełne zaspokojenie indywidualnych potrzeb dziecka czy ucznia, a z drugiej strony rzeczywiste warunki funkcjonowania i możliwości przedszkola lub szkoły w zakresie realizacji sugerowanych dostosowań. Pogłębiona wiedza o zasobach dziecka lub ucznia, jego obserwacja w relacjach rówieśniczych oraz w przestrzeni placówki oświatowej mogą być pomocne w sugerowaniu nauczycielom przedmiotowym, współorganizującym proces kształcenia i pracownikom niepedagogicznym niezbędnych, adekwatnych dostosowań i modyfikacji.

Osobą zaangażowaną we wdrażanie racjonalnych dostosowań może być zarówno asystent ucznia, jak i nauczyciel zatrudniony w celu współorganizowania procesu kształcenia. Asystent ucznia to nowe stanowisko, którego utworzenie jest obecnie planowane w szkole. Ma je zajmować osoba, której obecność przyczyni się do poprawy dostępności usług edukacyjnych dla dzieci, uczniów z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami.

Warto pamiętać, że dziecko, uczeń funkcjonuje równolegle w przestrzeni domu i przestrzeni publicznej. Rodzice mogą podpowiedzieć rozwiązania, które w przypadku ich dziecka sprawdziły się poza szkołą czy przedszkolem. Cennych wskazówek w zakresie racjonalnych dostosowań udzielać mogą przedstawiciele organizacji społecznych działających na rzecz osób z określonymi niepełnosprawnościami.

Praca z dzieckiem z niepełnosprawnością wymaga empatii i wysokich kompetencji interpersonalnych, niekiedy może być szczególnie obciążająca. Dlatego ważne jest rozwijanie zasobów osób pracujących z dziećmi i młodzieżą, a także z ich rodzicami – w zakresie kompetencji komunikacyjnych i interpersonalnych, radzenia sobie ze stresem, higieny zdrowia psychicznego, umiejętności rozwiązywania konfliktów itp. Działania w tym obszarze mogą być prowadzone przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne w formie indywidualnych i zespołowych konsultacji, ale także w ramach sieci współpracy czy grup wsparcia.

V. Specjalistyczne wsparcie indywidualne podczas prowadzenia zajęć dla dziecka, ucznia oraz nauczyciela

Wsparcie pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych dla nauczycieli szkół i placówek ogólnodostępnych może być ukierunkowane na dwa podstawowe obszary. Jednym z nich jest działalność profilaktyczna, po którą chętnie sięgają dyrektorzy i nauczyciele. Specjalistyczna wiedza, certyfikaty ogólnopolskich programów profilaktycznych oraz doświadczenie pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych gwarantują odpowiednią pomoc dla nauczycieli borykających się z trudnościami emocjonalnymi okresu dojrzewania, konfliktami rówieśniczymi czy zachowaniami ryzykownymi pojawiającymi się u uczniów. Praca z adolescentami niejednokrotnie wymaga wsparcia nauczycieli przez specjalistów z poradni. Organizowane przez nich warsztaty dla uczniów, dyżury, punkty konsultacyjne prowadzone w szkołach czy spotkania z rodzicami – to najczęściej wybierane formy współpracy. Innym obszarem wsparcia są diagnozy sytuacji wychowawczej w oddziałach klasowych, warsztaty poświęcone zasadom współżycia społecznego, wypracowywaniu kontraktów grupowych albo mediacje w sytuacjach konfliktu. Udział specjalisty z zewnątrz stanowi w takich sytuacjach cenną pomoc dla uczniów, rodziców i wychowawców.

Kolejnymi obszarami współpracy, równie ważnymi, są diagnoza i konsultacje w indywidualnych przypadkach – w zakresie właściwej aranżacji przestrzeni edukacyjnej, doboru metod oraz specjalistycznego sprzętu, które mogą zapewnić uczniom z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi optymalne warunki rozwoju. Nauczyciele, którzy nie zawsze posiadają specjalistyczną wiedzę z zakresu pedagogiki specjalnej, często potrzebują fachowego wsparcia. Spotkanie wszystkich nauczycieli i specjalistów pracujących z dzieckiem oraz jego rodziców pozwala na uzyskanie pełnego obrazu funkcjonowania dziecka czy ucznia na zajęciach i w domu rodzinnym oraz opracowanie niezbędnych dostosowań. Opinia specjalistów zewnętrznych może być dla nauczycieli cenną wskazówką w poszukiwaniu najwłaściwszych sposobów wsparcia dziecka lub ucznia.

Dobłą praktyką jest współpraca specjalistów zatrudnionych w poradni z nauczycielami w zakresie indywidualnego wsparcia uczniów, w przypadkach gdy szkoła nie dysponuje specjalistą z danej dziedziny. Specjalista może objąć dziecko opieką terapeutyczną w poradni oraz wspomóc nauczycieli i pracowników szkoły w doborze racjonalnych usprawnień, w określaniu postępów w ramach dokonywanej systematycznie oceny funkcjonalnej, a także ustalaniu oraz modyfikowaniu celów i oddziaływań terapeutycznych. Psycholog może poszerzyć działania wychowawcze, włączając się np. w pracę na rzecz integracji zespołu klasowego. Wsparcie w indywidualnych przypadkach

to również działania poradni ukierunkowane na środowisko szkolne i rodzinne uczniów. Takie formy jak: terapia rodzin, psychoterapia czy organizowanie grup wsparcia ukierunkowanych na specyficzne trudności (rozwiązanie problemów i konfliktów w rodzinie, budowanie więzi między jej członkami, radzenie sobie z problemami wychowawczymi lub wydarzeniami traumatycznymi, zapobieganie uzależnieniom) powinny być realizowane w poradniach nie tylko z uwagi na kwestie organizacyjne, np. zapewnienie odpowiedniego miejsca. Ważna jest też atmosfera umożliwiająca prowadzenie terapii. Trudno nawiązać w szkole więź terapeutyczną np. z nastolatkiem doświadczającym trudności, których źródłem lub miejscem jest szkoła.

Efekty terapii prowadzonej w poradni powinny natomiast być monitorowane w środowisku szkolnym. Wymaga to nie tylko wiedzy o tym, jak dziecko lub uczeń funkcjonuje w szkole, ale również czy i w jakich sytuacjach wykorzystuje umiejętności zdobywane podczas terapii, na jakie bariery nadal natrafia, jakie zmiany w środowisku szkolnym są konieczne, aby wesprzeć proces jego zdrowienia. Konieczna do tego jest współpraca zarówno z rodziną, jak i szkołą. W niektórych przypadkach, np. w terapii behawioralnej dziecka z autyzmem, ta współpraca może również wymagać bardzo ścisłego współdziałania z nauczycielami i ze specjalistami w przedszkolu czy w szkole. Dotyczy to w szczególności dostosowania otoczenia w taki sposób, aby sprzyjało ono nauce i włączeniu dziecka do społeczności szkolnej, wzmacniało trening umiejętności w codziennych sytuacjach i maksymalizowało efekty oddziaływań.

Terapeuta może wesprzeć placówkę, do której uczęszcza uczeń, w dokonaniu koniecznych zmian w środowisku fizycznym, aranżacji miejsca pracy ucznia, doborze sposobów komunikowania się i sposobów pracy zapewniających dziecku przewidywalność (takich jak np. przechodzenie od jednej aktywności do drugiej, wykorzystanie systemów motywacyjnych). Pozwoli to na ujednoczenie i spójność oddziaływań, transfer umiejętności dziecka ze środowiska przystosowanego do jego potrzeb do środowiska szkolnego, które powinno być miejscem, gdzie odnosi ono sukcesy, ma możliwość wpływu na sytuację, czuje się kompetentne.

Elementem systemowego wsparcia ucznia w indywidualnej sytuacji jest często również przygotowanie do współpracy z nim innych uczniów w klasie, a niekiedy także ich rodziców. W tym kontekście poradnia może wzmocnić zasoby szkoły i nauczycieli w prowadzeniu zajęć psychoedukacyjnych, kampanii świadomościowych, warsztatów, prelekcji. Optymalne wydaje się kierowanie działań w tych obszarach w szczególności do nauczycieli, zespołów nauczycieli w klasach i do specjalistów – tak, by wzmacniać i rozwijać ich kompetencje w zakresie samodzielnego rozwiązywania problemów w codziennej pracy. Działania poradni

wspierające nauczycieli i wychowawców szkół i przedszkoli mogą być prowadzone w formie instruktażu, prezentacji pracy z uczniem podczas zajęć czy cyklicznych konsultacji (również w formie online). Sprawdzonym rozwiązaniem jest również przygotowanie materiałów metodycznych, scenariuszy zajęć i poradników dla nauczycieli.

Jak podkreśla Barbara Skalbania: „testowanie jako podstawa pracy poradni sprawdza się w sytuacji szkolnych niepowodzeń, ale obecnie skala problemów kierowanych do poradni jest znacznie większa i konieczne jest upowszechnianie innych form działań, ukierunkowanych na dialog, rozmowę, kształtowanie umiejętności, edukację. Umiejętność porozumiewania się w relacjach z klientami poradni to ważny element działań wspierających”²⁵. To również ważny kierunek zmian, jakie zachodzą w sposobie działania poradni, i wyzwanie dla specjalistów związane z koniecznością rozwoju ich kompetencji.

²⁵ Skalbania B., (2015), *Zadania poradni psychologiczno-pedagogicznej jako źródło wyzwań dla organizacji i kultury pracy poradni*, Warszawa: ORE, s. 10 [dostęp: 1.09.2024].

VI. Konsultacje, doradztwo i superwizja pracy kadr zatrudnionych w poradni – jak je organizować?

Model konsultacji i doradztwa oraz superwizji wymaga przede wszystkim odpowiedzi na kluczowe pytania: Kto – jaka instytucja czy podmiot w systemie oświaty – mógłby takie działania prowadzić? Jakie wymagania powinni spełniać doradcy, konsultanci i superwizorzy? Na jakich zasadach prowadzone byłyby działania w tym zakresie?

Jedną z koncepcji, co jakiś czas pojawiającą się w dyskusjach na temat modelu doskonalenia zawodowego kadr poradni, jest utworzenie specjalistycznych placówek, w których zatrudnieni specjaliści prowadziliby doradztwo i superwizje. Wydaje się, że poradnie mogłyby być najbardziej predystynowaną do tego instytucją, z uwagi na ich zasoby, jakie stanowią obecnie zatrudnieni wysokiej klasy specjaliści, którzy w wielu przypadkach mają również własne doświadczenia w zakresie korzystania z superwizji – zatem znają jej walory i wartość dla procesu udzielania wsparcia. Takie działania mogłyby być kierowane indywidualnie do specjalistów z danej dziedziny lub obejmować zespoły specjalistów.

W trosce o jakość pomocy udzielanej przez poradnie i dobro osób korzystających z jej usług, analogicznie jak w przypadku procesu psychoterapii, superwizja powinna dotyczyć również procesu diagnozy i terapii prowadzonej przez innych specjalistów. Taki standard postępowania może być szczególnie ważny wobec perspektywy wdrożenia oceny funkcjonalnej i jej środowiskowego charakteru implikującego konieczność ścisłej współpracy z rodzicami i nauczycielami – na etapie zarówno rozpoznania, planowania i wdrażania wsparcia, jak i oceny jego efektywności. Może to pozwolić unikać błędów diagnostycznych, służyć zapewnieniu trafności i profesjonalizmu stawianej diagnozy oraz właściwej ocenie funkcjonowania uczniów w środowisku.

Najkorzystniejsze wydaje się, by taka placówka funkcjonowała w każdym województwie, stanowiąc wsparcie dla pracowników poradni powiatowych, przy czym nie powinno obowiązywać kryterium rejonizacji, aby zapewnić większą dostępność, np. z uwagi na odległość.

Przykładem wdrożenia tych zasad może być oferta działalności Poradni Specjalistycznej MOP w Warszawie, która oferuje pracę w grupach superwizyjnych oraz indywidualne superwizje i konsultacje²⁶. Możliwy do zastosowania okazuje się również model superwizji online, których prowadzenie obejmuje działalność Fundacji

²⁶ Zob. Strona internetowa poradni specjalistycznej przy Młodzieżowym Ośrodku Profilaktyki i Psychoterapii w Warszawie: <https://mop-poradnia.pl/profesjonalisci/> [dostęp: 1.09.2026].

Świętego Mikołaja²⁷. Innym rozwiązaniem, które umożliwia doradztwo i superwizje może być przykład Warszawskiego Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń, które jako placówka doskonalenia nauczycieli organizuje superwizje dla specjalistów z poradni. Jeszcze inny model działania przyjęto w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 2 w Bydgoszczy, gdzie w wewnętrznym zespole superwizyjnym zainicjowano superwizje z udziałem zewnętrznego superwizora²⁸.

Rozwiązania organizacyjne muszą uwzględniać również szerszy kontekst niż tylko miejsce i forma działań. Istotna jest bowiem również kwestia przygotowania superwizorów i ewentualnego superwizowania ich pracy.

Najbardziej dostępny sposób wsparcia pracowników poradni to możliwość korzystania przez nich z pomocy konsultantów i doradców metodycznych zatrudnianych w placówkach doskonalenia nauczycieli. Ich wysokie kompetencje są kluczowe dla skutecznego wsparcia specjalistów w realizacji ich zadań. Konsultanci posiadają nie tylko bogate doświadczenie zawodowe, lecz również dogłębną wiedzę w obszarze pedagogiki, psychologii oraz metodyki pracy z różnorodnymi grupami uczniów.

Przede wszystkim dokonywana przez konsultantów ekspertyza obejmuje szeroki wachlarz strategii i narzędzi wspierających rozwój uczniów o różnych potrzebach i zdolnościach. Potrafią oni dostosować swoje podejście do indywidualnych wymagań i sytuacji każdego pracownika poradni, co przekłada się na efektywność działań. Ponadto ich umiejętność analizy danych i diagnozowania problemów pozwala na precyzyjne określenie obszarów, w których konieczne jest wsparcie, oraz opracowanie odpowiednich strategii interwencji.

Dodatkowo konsultanci i doradcy metodyczni posiadają kompetencje w zakresie budowania pozytywnych relacji z pracownikami poradni, co jest kluczowe dla skutecznej współpracy i transferu wiedzy. Ich umiejętność komunikacji oraz empatia pozwalają na stworzenie atmosfery zaufania i otwartości, sprzyjającej efektywnej wymianie informacji oraz wspólnemu rozwiązywaniu problemów.

Zaangażowanie konsultantów i doradców w ciągłe doskonalenie się oraz śledzenie najnowszych trendów i metodologii w obszarze edukacji oraz psychologii pozwalają na świadczenie usług na najwyższym poziomie. Dzięki temu pracownicy poradni mogą być pewni, że otrzymują wsparcie oparte na aktualnej wiedzy i najlepszych praktykach.

²⁷ Zob. Fundacja Świętego Mikołaja – [Superwizja dla szkolnych psychologów](#) [dostęp: 1.09.2024].

²⁸ Zob. [Zespół superwizyjny](#) – Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 2 w Bydgoszczy [dostęp: 1.09.2024].

VII. Współpraca z innymi instytucjami

Działalność poradni w środowisku przedszkoli i szkół powinna stanowić spójny obszar działań w ramach centralnej i lokalnej polityki wdrażania edukacji włączającej. Środowiskowy charakter oceny funkcjonalnej wymaga wyjścia poza dominujący schemat postępowania oparty na modelu wizyt diagnostycznych w poradni i wydawaniu przez nią dokumentów. Konieczne wydaje się przeniesienie akcentu z diagnozy zaburzenia na funkcjonowanie z zaburzeniem w kontekście środowiska, w którym uczy się i wychowuje dziecko. To duże wyzwanie organizacyjne dla poradni związane z elastycznym planowaniem sposobów realizacji zadań, ale także poważne wyzwanie merytoryczne – próba odpowiadania na potrzeby środowiska w korelacji z indywidualnymi potrzebami klientów. Wymaga ono refleksji nad dotychczasowymi sposobami działania, analizy zasobów i koniecznych zmian w funkcjonowaniu poradni. Poza uwarunkowaniami materialnymi, które muszą być spełnione (takimi jak baza, wyposażenie, odpowiednie dostosowania, adekwatne finansowanie), istotnym czynnikiem funkcjonowania poradni jako elementu systemowych rozwiązań jest odpowiednie przygotowanie specjalistów do realizacji ich zadań, kształtowanie ich postaw i motywowanie do rozwoju własnych kompetencji.

Elementarnym działaniem w tym zakresie jest doskonalenie kadr w perspektywie założeń edukacji włączającej. Szczególnego znaczenia w tym obszarze nabiera współpraca poradni z placówkami doskonalenia nauczycieli (PDN) i uczelniami wyższymi.

Wiele placówek oferuje specjalistyczne szkolenia przeznaczone dla pracowników poradni, np.: Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń organizuje systematycznie bezpłatne szkolenia dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych w zakresie wykorzystania *Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania Niepełnosprawności i Zdrowia* w ocenie funkcjonalnej, stosowania narzędzi diagnostycznych ADOS, Stanford-Binet 5, Leiter-3. Szkolenia dla specjalistycznych kadr poradni oferowane są również przez Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE), np. w zakresie wykorzystania Testu Rozwoju Językowego, Baterii testów Czytania i Pisania IBE, oceny funkcjonalnej, interwencji kryzysowej czy mediacji. ORE oferuje również bogate zasoby materiałów i publikacji dostępnych online²⁹.

Ważnym aspektem współpracy z uczelniami jest kształcenie i przygotowanie zawodowe przyszłych kadr systemu oświaty. Jeden z elementów tego przygotowania stanowi odbycie praktyk pedagogicznych, które powinny być realizowane w ramach ścisłej współpracy pomiędzy uczelnią a placówką edukacyjną – zapewniającej

²⁹ Zob. Strona internetowa [Ośrodka Rozwoju Edukacji](#) [dostęp: 1.09.2026].

wysokiej jakości ofertę obu podmiotów. Przykładem wspólnych działań może być zawieranie umów czy porozumień, w ramach których uczelnia oferuje możliwość prowadzenia przez nauczycieli akademickich wybranych zajęć czy wspierania nauczycieli placówki w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych. Placówka ma natomiast możliwość korzystania z oferty promocyjnej i szkoleniowej uczelni oraz zasobów uniwersyteckiej biblioteki. Taką ofertę ma np. Uniwersytet Śląski.

Współpraca z uczelniami i placówkami doskonalenia nauczycieli nie powinna ograniczać się do korzystania z gotowych propozycji. Warto rekomendować działania w zakresie transferu aktualnej wiedzy z obszaru pedagogiki i psychologii do praktyki edukacyjnej – w formie publikacji, materiałów metodycznych, konferencji, seminariów. Poradnie powinny również być otwarte na takie działania jak prowadzenie badań, walidacja narzędzi czy realizacja projektów badawczych. Specjaliści z poradni mogą pełnić rolę lokalnych koordynatorów, a bezpośredni kontakt z nimi może z kolei ułatwiać współpracę ze szkołami działającymi w rejonie poradni oraz przepływ informacji i nabór szkół do projektów.

Niektóre uczelnie realizują również projekty mające na celu wsparcie szkół i przedszkoli w pracy ze zróżnicowanymi grupami, podnoszenie poziomu kompetencji psychospołecznych uczniów, rodziców i nauczycieli, a także rozwijanie uzdolnień dzieci i młodzieży. Przykład takiego działania stanowi zrealizowany przez Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego na zlecenie Ministerstwa Edukacji i Nauki „Program wsparcia psychologiczno-pedagogicznego dla uczniów i nauczycieli”, w ramach którego powstała [Internetowa Platforma Specjalistyczno-Doradcza \(IPSD\)](#) [dostęp: 1.09.2024].

Specjaliści poradni mogą korzystać zarówno z oferty, jak i promować jej zasoby w lokalnym środowisku, co może uzupełniać, a w niektórych przypadkach zastępować działania poradni, np. w zakresie wsparcia dla dzieci i rodziców z Ukrainy, prowadzenia szkoleń czy korzystania z pomocy psychologów, psychoterapeutów w formie indywidualnych spotkań online.

Wsparcie, ale też impuls do rozwoju poradni, może dawać współpraca z organizacjami pozarządowymi. Stanowi ona możliwość promocji i rozwijania lokalnych środowisk na rzecz edukacji włączającej poprzez realizację wspólnych projektów, budowanie bazy informacyjnej, wymianę doświadczeń, poszerzanie oferty pomocy. Fundacje i stowarzyszenia realizują często w różnych formach nieodpłatne wsparcie dla uczniów i ich rodziców, propagują materiały edukacyjne i poradniki, a także prowadzą szkolenia dla specjalistów.

Warto zwrócić uwagę na wspomaganie przedszkoli i szkół realizowane przez poradnie i placówki doskonalenia nauczycieli. Współpraca poradni z placówką doskonalenia może stanowić katalizator rozwoju i impuls do poszerzenia oddziaływań specjalistów we współpracy ze szkołami. Zaangażowanie obu placówek w realizację dedykowanego szkole programu wspomagania umożliwi komplementarne wykorzystanie ich zasobów. Pozwala także na podejmowanie działań w środowisku, nawiązanie relacji z nauczycielami, którzy uzyskując profesjonalne wsparcie, mogą rozwijać swoje umiejętności w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych na rzecz wszystkich uczniów.

Współdziałanie poradni z innymi instytucjami i podmiotami wiąże się również ze współpracą z policją, strażą miejską, strażą pożarną, sądem rodzinnym, organizacjami pozarządowymi, pracownikami ochrony zdrowia i pomocy społecznej, domami kultury, ekspertami zewnętrznymi.

Bibliografia

Bedyńska S., Campfield D., Kaczan R., Kaczmarek M., Knopik T., Kochańska M., Krasowicz-Kupis G., Krejtz I., Orylska A., Papuda-Dolińska B., Rycielski P., Rydzewska K., Sędek G., Smoczyńska M., Wiejak K., (2021), [Narzędzia diagnostyczne do oceny zdolności poznawczych dzieci i młodzieży – projekt wdrożeniowy](#), „Przegląd Psychologiczny”, 64(2).

Ciszewska K., Żyża S., (2015), [Wspomaganie szkół w zakresie interwencji kryzysowej](#), Warszawa: ORE.

Domagała-Zyśk E., (2015), [Projektowanie uniwersalne w edukacji osób z wadą słuchu](#), [w:] Nowak M., Stoch E., Borowska B. (red.), *Z problematyki teatrologii i pedagogiki*, Lublin: Wydawnictwo KUL.

Domagała-Zyśk E., (2018), *Racjonalne dostosowania i modyfikacje w edukacji uczniów mających specjalne potrzeby edukacyjne* [w:] Kwiatkowski S.M. (red.), *Kompetencje przyszłości*, Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.

Fedorowicz M., (2007), [Projektowanie uniwersalne. Implementacja w obszarze edukacji i bibliotekarstwa szkolnego](#), „Przegląd Biblioteczny”, R. 75, z. 3.

Furtak H., (b.d.), [Jak przygotować dziecko do wizyty w Poradni? Poradnik dla rodzica](#) – artykuł na stronie Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 23 w Warszawie.

Gabryjończyk K., (2024), [Jak budować pozytywne środowisko pracy](#) – artykuł na stronie enpulse.

Galkienė A. i in., *Uniwersalne projektowanie w edukacji jako czynnik sukcesu edukacyjnego wszystkich uczniów*, [w:] [Uniwersalne projektowanie w edukacji. Doświadczenia nauczycieli: Austria, Litwa, Polska, Finlandia](#), Bruksela: Komisja Europejska.

Gruszczyńska K., Krasowicz-Kupis G. i in., [Standardy diagnozy psychologicznej w edukacji dla psychologów pracujących w poradniach psychologiczno-pedagogicznych i szkołach](#), Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Dziecka.

Kluczyńska S., Zabłocka-Żytka L., (2021), [Dziecko w sytuacji kryzysowej. Wspierająca rola pracowników oświaty](#), Warszawa: ORE.

Praca zbiorowa, (2010), *Inny w szkole – poradnik dla nauczycieli pracujących z uczniami cudzoziemskimi*, Warszawa: Miasto Stołeczne Warszawa.

Praca zbiorowa, (2019), *Dzieci – uchodźcy. Standardy, narzędzia diagnozy i wsparcie psychologiczne*, Warszawa: Fundacja Polskie Forum Migracyjne.

Praca zbiorowa, (2024), *Model dostępnej szkoły*, Warszawa: Fundacja Fundusz Współpracy, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego, Politechnika Gdańska, Stowarzyszenie Młodych Lubuszan.

Praca zbiorowa, (2020), *Szkoła Pozytywnego Myślenia. Jak uwzględnić najważniejsze obszary zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży w programie wychowawczo-profilaktycznym szkoły*, Warszawa: Instytut Edukacji Pozytywnej.

Radtko B.M., Sajewicz-Radtko U., Sitnik-Warchulska K., Lipowska M., Izydorczyk B., Świerczyńska J., Migaszewska-Majewicz J., Guzek B., Waś A., Kühn-Dymecka A., Bancewicz-Mikulewicz I., Markiewicz P., Szafraniec L., (2022), *Ukraińsko-Polski Kwestionariusz Analizy Rozwoju oraz Aktualnych Trudności Dzieci i Młodzieży*, Gdańsk: Pracownia Testów Psychologicznych i Pedagogicznych.

Skałbiana B., (2015), *Zadania poradni psychologiczno-pedagogicznej jako źródło wyzwań dla organizacji i kultury pracy poradni*, Warszawa: ORE.

Zespół ds. standardów diagnozy psychologicznej w edukacji dla psychologów pracujących w poradniach psychologiczno-pedagogicznych i szkołach, (2016), *Standardy diagnozy psychologicznej w edukacji dla psychologów pracujących w poradniach psychologiczno-pedagogicznych i szkołach*, Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Dziecka.

Zespół MEN, (2020), *Edukacja dla wszystkich – ramy rozwiązań legislacyjno-organizacyjnych na rzecz wysokiej jakości*, Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Netografia

[Bezpieczeństwo i higiena pracy biurowej](#) – informacje na stronie Centralnego Instytutu Ochrony Pracy.

Przykładowa [deklaracja dostępności oraz warunki techniczne publikacji dokumentu w wersji elektronicznej](#) – informacje w serwisie gov.pl.

[Jak zdiagnozować środowisko fizyczne szkoły](#) – informacje w interaktywnym przewodniku na portalu Wychowanie w szkole.

[Superwizja dla szkolnych psychologów](#) – informacje i formularz zgłoszeniowy na stronie Fundacji Świętego Mikołaja.

[Internetowa Platforma Specjalistyczno-Doradcza](#) – system wsparcia nauczycieli, pracowników poradni i rodziców.

Animowany film informacyjny na facebookowym profilu Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Rybniku: [Pierwsza wizyta w poradni](#).

Film informacyjny Studia Psychologicznego Fabryka Relacji na YouTube: [Pierwsza wizyta u psychologa dziecięcego – jak przygotować dziecko?](#).

[Poradnia Specjalistyczna](#) Młodzieżowego Ośrodka Profilaktyki i Psychoterapii „MOP” w Warszawie.

[Ośrodek Rozwoju Edukacji](#) – materiały, publikacje i oferta szkoleń dla pracowników systemu edukacji.

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 2 w Bydgoszczy – [wewnętrzny zespół superwizyjny](#).

Akty prawne

Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych, Dz.U. z 2023 r., poz. 1440.

Art. 11, art. 58 Ustawy o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Dz.U. z 2020 r., poz. 1062.

Art. 2 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., Dz.U. z 2012 r., poz. 1169.

§ 8 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych, Dz.U. z 2023 r., poz. 2499.

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00

www.ore.edu.pl